कुली ६ राष्ट्रिका ७ स्थूलकण्टा ८ भण्टाकी ९ महोटिका १० बहुपत्नी ११ कण्टतनुः १२ कण्टालुः १३ कटुफला १४ डोरली १५ वनवृन्ताकी १६ । इति राजनिर्घण्टः ॥ सिंही १७ प्रसहा १८ रक्तपाकी १९ लताबृहतिका २० । इति रत्नमाला ॥ अस्या गुणाः । कटुत्वम् । तिक्तत्वम् । उष्णत्वम् । वातज्वरारोचकामकासश्वासहृद्रोगनाशित्वञ्च । इति राजनिर्घण्टः ॥ अपि च ।

"बृहती पाचनी शोथा ग्राहिणी वात-
नाशिनी ॥"

इति राजवल्लभः ॥ * ॥

महती । इत्यमरः ॥ (इयन्तु नारदस्य वीणा । केचित्तु विश्वावसोर्गन्धर्व्वराजस्य वीणां बृहतीमाहुः । तथा च ।

"विश्वावसोस्तु बृहती तुम्बुरोस्तु कलावती ।
महती नारदस्य स्यात् सरस्वत्यास्तु कच्छपी ॥"

इति माघटीकायां मल्लिनाथधृतवैजयन्ती । १ । १० ॥ * ॥) उत्तरीयवस्त्रम् । वारिधानी । वाक् ॥ कण्टकारी । इति मेदिनी ॥ (मर्म्मस्थानविशेषः । यथा, सुश्रुते । ३ । ६ ।

"स्तनमूलादुभयतः पृष्ठवंशस्य बृहती नाम तत्र शोणितातिप्रवृत्तिनिवृत्तिनिमित्तैरुपद्रवैर्म्रियते ॥") छन्दोभेदः । स तु नवाक्षरपादः । यथा,—

"उक्थात्युक्था तथा मध्या प्रतिष्ठान्या सुपू-
र्व्विका ।
गायत्र्युष्णिगनुष्टुप् च बृहती पंक्तिरेव च ॥

इत्यादि । तद्भेदानाह । बृहती नवाक्षरा यथा,
भुजगशिशुसृता नौ मः ।

हृदतटनिकटक्षौणी भुजगशिशुसृता यासीत् ।
मुररिपुदलिते नागे व्रजजनसुखदा साभूत् ॥
सृतेत्येवं शम्भुप्रभृतिषु पाठः । भृतेत्येवमाधुनिकाः पठन्ति । स्यान्मणिमध्यं चेद्भमसाः ।
कालियभोगा भोगगतस्तन्मणिमध्यस्फीतरुचा ।
चित्रपदा भो नन्दसुतस्त्वाम् नर्त्तसखीसुखः ॥
सजरैर्भुजङ्गसङ्गता ।
तरला तरङ्गरिङ्गितैर्यमुना भुजङ्गसङ्गता ।
कथमेतु वत्सचारकश्चपलः सदैव तां हरिः ॥"

इति छन्दोमञ्जरी ॥

बृ(वृ)हतीपतिः, पुं, (बृहतीनां वाचां पतिः ।) बृहस्पतिः । इति हेमचन्द्रः ॥

बृ(वृ)हत्, त्रि, (बृह वृद्धौ + "वर्त्तमाने पृषद्बृहन्महज्जगच्छतृवच्च ।" उणा० २।८४। इति अतिप्रत्ययेन निपातनात् साधु ।) महत् । इत्यमरः ॥ (यथा, माघे । २ । १० ।

"बृहत्सहायः कार्य्यान्तं क्षोदीयानपि गच्छति ।
संभूयाम्भोधिमभ्येति महानद्या नगापगा ॥")

बृ(वृ)हत्कः, त्रि, (बृहत्प्रकारः । बृहत् + "चञ्चद्बृहतोरुपसंख्यानम् ।" ५।४।३ । इत्यस्य वार्त्तिकोक्त्या कन् ।) बृहत् । बृहच्छब्दात् कन्प्रत्ययेन निष्पन्नमिदम् ॥

बृ(वृ)हत्कन्दः, पुं, (बृहत् कन्दं यस्य ।) गृञ्जनः । इति रत्नमाला ॥ विष्णुकन्दः । इति राजनिर्घण्टः ॥

बृ(वृ)हत्कालशाकः, पुं, (बृहन् महान् कालशाकः ।) शोथजित् । इति त्रिकाण्डशेषः ॥ बृहत्कालकासुन्दिया इति भाषा ॥

बृ(वृ)हत्काशः, पुं, (बृहन् काशः ।) खड्गटः । इति हारावली ॥ खागड़ा इति भाषा ॥

वृ(बृ)हत्कुक्षिः, त्रि, (बृहन् कुक्षिर्यस्य ।) तुन्दिलः । इत्यमरः ॥

बृ(वृ)हत्तालः, पुं, (बृहन् तालः ।) हिन्तालः । इति राजनिर्घण्टः ॥

बृ(वृ)हत्तिक्ता, स्त्री, (बृहन् तिक्तो यस्याः ।) पाठा । इति राजनिर्घण्टः ॥

बृ(वृ)हत्तृणः, पुं, वंशः । इति शब्दचन्द्रिका ॥ (क्वचित् क्ली[illegible] दृश्यते ॥)

वृ(बृ)हत्त्वक्, [च्] पुं, (बृहती त्वक् यस्य ।) सप्तच्छदवृक्षः । इति रत्नमाला ॥ छातियान् इति भाषा ॥

बृ(वृ)हत्पत्रः, पुं, (बृहत्पत्रं यस्य ।) हस्तिकन्दः । इति राजनिर्घण्टः ॥

बृ(वृ)हत्पत्रा, स्त्री, (बृहत्पत्रं यस्याः ।) त्रिपर्णिका । इति राजनिर्घण्टः ॥

बृ(वृ)हत्पाटलिः, पुं, धुस्तूरः । इति त्रिकाण्डशेषः ॥

बृ(वृ)हत्पादः पुं, (बृहन् पादो यस्य ।) वटवृक्षः । इति शब्दचन्द्रिका ॥

बृ(वृ)हत्पारेवतं, क्ली, (बृहत् महत् पारेवतम् ।) महापारेवतम् । इति राजनिर्घण्टः ॥

बृ(वृ)हत्पाली, [न्] पुं, वनजीरः । इति राजनिर्घण्टः ॥

बृ(वृ)हत्पीलुः, पुं, (बृहन् पीलुः ।) महापीलुः । इति राजनिर्घण्टः ॥

बृ(वृ)हत्पुष्पी, स्त्री, (बृहत् पुष्पं यस्याः । ङीष् ।) घण्टारवा । इति जटाधरः ॥

बृ(वृ)हत्फलः, पुं, (बृहत् फलं यस्य ।) चचेण्डा । इति राजनिर्घण्टः ॥

बृ(वृ)हत्फला, स्त्री, (बृहत् फलं यस्याः ।) कटुतुम्बी । महेन्द्रवारुणी । कुष्माण्डी । महाजम्बूः । इति राजनिर्घण्टः ॥

बृ(वृ)हदङ्गः, पुं, (बृहदङ्गं यस्य ।) मतङ्गजः । इति शब्दचन्द्रिका ॥

बृ(वृ)हदम्लः, पुं, (बृहन् अम्लो यस्य ।) कर्म्मरङ्गः । इति शब्दचन्द्रिका ॥ कामराङ्गा इति भाषा ॥

बृ(वृ)हदेला, स्त्री, (बृहती एला ।) स्थूलैला । इति राजनिर्घण्टः ॥

बृ(वृ)हद्गृहः, पुं, (बृहद्गृहं यस्मिन् ।) कारूषदेशः । स तु विन्ध्यपर्व्वतस्य पश्चात् मालवदेशस्य निकटे वर्त्तते । इति हेमचन्द्रः ॥ त्रिकाण्डशेषे बृहद्गुह इति पाठः ॥

बृ(वृ)हद्गोलं, क्ली, (बृहत् गोलं गोलाकारफलं यस्य ।) शीर्णवृन्तम् । इति शब्दचन्द्रिका ॥ तरम्बुज इति भाषा ॥

बृ(वृ)हद्दलः, पुं, (बृहद्दलं यस्य ।) पट्टिकालोध्रः । हिन्तालः । इति राजनिर्घण्टः ॥

बृ(वृ)हद्धलं, क्ली, (बृहत् हलं यस्य ।) महालाङ्गलम् । तत्पर्य्यायः । हलिः २ । इति त्रिकाण्डशेषः ॥

बृ(वृ)हद्बीजः, पुं, (बृहत् बीजं यस्य ।) आम्रातकः । इति शब्दचन्द्रिका ॥

बृ(वृ)हद्भट्टारिका, स्त्री, दुर्गा । इति शब्दमाला ॥

बृ(वृ)हद्भानुः पुं, (बृहन् भानू रश्मिर्यस्य ।) अग्निः । (यथा, महाभारते । ३ । २२० । ८ ।

"तपसश्च मनुं पुत्त्रं भानुश्चाप्यङ्गिराः सृजत् ।
बृहद्भानुन्तु तं प्राहुर्ब्राह्मणा वेदपारगाः ॥")

चित्रकवृक्षः । इत्यमरः ॥ (सत्यभामापुत्त्रः । यथा, भागवते । १ । ६१ । १० ।

"चन्द्रभानुर्बृहद्भानुरतिभानुस्तथाष्टमः ॥"

सत्रायणपुत्त्रः । यथा, भागवते । ८।१३।३५।

"सत्रायणस्य तनयो बृहद्भानुस्तदा हरिः ॥"

पृथुलाक्षस्य पुत्त्रः । यथा, भागवते ।९।२३।११।

"चतुरङ्गो रोमपादात् पृथुलाक्षस्य तत्सुतः ।
बृहद्रथो बृहत्कर्म्मा बृहद्भानुश्च तत्सुताः ॥"

बृहद्रश्मिविशिष्टे, त्रि । यथा, ऋग्वेदे । १ । ३६ । १५ ।

"बृहद्भानो यविष्ठ्य ॥"

"हे अग्ने हे बृहद्भानो बृहन्तो भानवो यस्य तादृश ।" इति तद्भाष्ये सायणः ॥)

बृ(वृ)हद्रथः, पुं, (बृहन् रथो यस्य ।) इन्द्रः । यज्ञपात्रम् । मन्त्रविशेषः । सामवेदांशः । नदीविशेषे, स्त्री । इति केचित् ॥ (तिग्मपुत्त्रः यथा, मात्स्ये । ५० । ८५ ।

"तिग्माद्बृहद्रथो भाव्यो वसुदामा बृहद्रथात् ॥"

शतधन्वपुत्त्रः । यथा, भागवते । १२ ।१।१३।

"शतधन्वा ततस्तस्य भविता तद्बृहद्रथः ॥"

देवरातपुत्त्रः । यथा, भागवते । ९ । १३ । १५ ।

"तस्माद्बृहद्रथस्तस्य महावीर्य्यः सुधृतपिता ॥"

तिमिराजपुत्त्रः । यथा, तत्रैव । ९ ।२२। ४३ ।

"तिमेर्बृहद्रथस्तस्मात् शतानीकः सुदासजः ॥"

पृथुलाक्षस्य पुत्त्रः । यथा, तत्रैव ।९।२३।११।

"बृहद्रथो बृहत्कर्म्मा बृहद्भानुश्च तत्सुताः ॥"

प्रभूतरथे, त्रि । यथा, ऋग्वेदे । ५ । ८० ।२ ।

बृहद्रथा बृहती विश्वमिन्वा ।"

"बृहद्रथा प्रभूतरथा ।" इति तद्भाष्ये सायणः ॥)

वृ(बृ)हद्रावी, [न्] पुं, (बृहदतिशयं द्रवतीति । द्रु + णिनिः ।) क्षुद्रोलूकः । इति राजनिर्घण्टः ॥

वृ(बृ)हद्वल्कः, पुं, (बृहद्वल्कः वल्कलं यस्य ।) पट्टिकालोध्रः । इति राजवल्लभः ॥

वृ(बृ)हद्वातः, पुं, (बृहन् वातो यस्मात् ।) अश्मरीहरः । इति रत्नमाला ॥ देधान इति भाषा ॥

वृ(बृ)हद्वारुणी, स्त्री, महेन्द्रवारुणी । इति राजनिर्घण्टः ॥

वृ(बृ)हन्नलः, पुं, (बृहन् नलः ।) महापोटगलः । इति मेदिनी ॥ अर्ज्जुनः । यथा,—

"पार्थः किरीटी गाण्डीवी गुडाकेशो बृहन्नलः ।
अर्ज्जुनः फाल्गुनो जिष्णुर्विजयश्च धनञ्जयः ॥